

Araştırma / Original article**Beden İmgesi Baş Etme Stratejileri Ölçeğinin Türkçe uyarlaması:
Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması***Tayfun DOĞAN,¹ Fatma SAPMAZ,² Tarık TOTAN³**ÖZET**

Amaç: Bu çalışmanın amacı Beden İmgesi Baş Etme Stratejileri Ölçeğinin (BİBSÖ) geçerlilik ve güvenilirliğini incelemektir. BİBSÖ, 29 maddelik öz bildirim tarzı bir ölçme aracıdır. Ölçek, görünüşü düzeltme, olumlu mantıksal kabullenme ve kaçınma olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. **Yöntem:** Çalışmaya Sakarya ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nden toplam 473 öğrenci katılmıştır. Ölçeğin psikometrik özellikleri betimleyici ve doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağıntılı geçerlilik, test-tekrar test ve Cronbach alfa yöntemleriyle incelenmiştir. Ölçüt bağıntılı geçerlilik için BİBSÖ ile birlikte Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği-Kısa Formu ve Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. **Sonuçlar:** BİBSÖ'nün yapı geçerliliğini incelemek amacıyla betimleyici ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu üç faktörlü modelin iyi düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür. İç tutarlık, test-tekrar test, madde analizi ve ölçüt bağıntılı geçerlilik yöntemleri ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir. **Tartışma:** BİBSÖ'nün Türkçe formunun psikometrik özellikleri yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Envanter Türk üniversite öğrencilerinin beden imgesi baş etme stratejilerini ölçmede kullanılabilir. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2011; 12:121-129)

Anahtar sözcükler: Beden imgesi baş etme stratejileri, geçerlilik, güvenilirlik, faktör analizi

**Adaptation of the Body Image Coping Strategies Inventory to
Turkish: a validity and reliability study****ABSTRACT**

Objective: The purpose of this study was to investigate the validity and reliability of 'The Body Image Coping Strategies Inventory-BICSI' developed by Cash, Santos and Williams¹. BICSI, 29 item, self-report measurement. It consists three subscales: Appearance fixing, positive rational acceptance and avoidance. **Methods:** BICSI was administered to 473 university students from Sakarya University and Dokuz Eylül University. The psychometric properties of scale were investigated by exploratory and confirmatory factor analysis, criterion related validity, test re-test and Cronbach's alpha methods. Brief Fear of Negative Evaluation Scale and Social Appearance Anxiety Scale were used for criterion related validity. **Results:** In order to examine the structure validity and of BICSI confirmatory factor analysis have been carried out. Confirmatory factor analysis showed that the three-factor model fitted the research data. Internal reliability, test-retest reliability, item analysis, criterion-related validity analysis has demonstrated its reliability and validity. **Conclusion:** The psychometric properties of the Turkish version of the BICSI showed that a satisfactory level of reliability and validity. The scale can be used in Turkish university students to assess body image coping strategies. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2011; 12:121-129)

Keywords: Body image coping strategies, validity, reliability, factor analysis

* Bu çalışmanın bir kısmı Kognitif ve Davranış Terapileri Derneği 2. Ulusal Kongresi'nde sunulmuştur.

¹ Öğr.Gör.Dr., ³ Arş.Gör., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Sakarya

² Arş.Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İzmir

Yazışma adresi/Address for correspondence:

Öğr.Gör.Dr. Tayfun DOĞAN, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Sakarya

E-mail: tayfun@tayfundogan.net

Geliş tarihi: 11.06.2010 Kabul tarihi: 16.08.2010

GİRİŞ

Beden imgesi, bireyin bedeniyle ilgili algılamalarını, tutumlarını, düşüncelerini, inançlarını, duygularını ve davranışlarını kapsayan çok boyutlu bir kavramdır.² Kendi bedenimizin zihnimizde biçimlendirdiğimiz resmi, diğer bir deyişle bedenimizin kendimize görünen biçimidir.³ Kişinin kendi bedeniyle etkileşimde bulunması olarak değerlendirilebilecek bu durum olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Olumsuz beden imgesi bireyin fiziksel görünümünde meydana gelen bir değişimin (ör., sakatlanma, bedensel görünümü etkileyen bir hastalığa sahip olma) kabullenilmemesinden kaynaklanabileceği gibi,^{4,5} bireyin bedensel görünümünün kendi zihninde oluşturduğu ideal beden imgesiyle uyuşmamasından da kaynaklanabilir.^{6,7} Literatürde kişinin bedeninden ve görünüşünden hoşnutsuzluğunu ifade eden olumsuz beden imgesinin gelişimsel, kültürel, kişilerarası deneyimlerinden ve fiziksel özelliklerinden kaynaklanan birçok nedeni olduğu görülmektedir.^{8,9}

Son yıllarda beden imgesiyle baş etme stratejilerine verilen önemin giderek arttığı görülmektedir.^{10,11} Bunda batılı toplumlarda güzellik kavramına verilen önemin artmasının, medyanın güzellik ve zayıflık kavramlarını sürekli olarak gündemde tutarak ideal beden imgesi ile ilgili mesajlar vermesinin etkisi olduğu söylenebilir.¹²⁻¹⁵ Beden imgesinin giderek önem kazanmasındaki bir diğer neden ise, olumsuz beden imgesinin birçok psikiyatrik bozuklukla doğrudan veya dolaylı bir ilişkisinin olması olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁻¹⁸ Cash,⁸ olumsuz beden imgesinin bireyin ruhsal sağlığını ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekmiştir. Olumsuz beden imgesinin beden dismorfik bozukluğu,¹⁹ yeme bozukları,²⁰⁻²² depresyon,^{23,24} düşük benlik saygısı,²⁵⁻²⁷ ve sosyal anksiyete^{28,29} gibi psikiyatrik bozukluklarla ilişkili olduğu görülmektedir. Anoreksiya nervoza ve bulimiya nervoza başta olmak üzere yeme bozuklarında ve beden dismorfik bozukluğunda bireyin bedenini gerçekte olduğundan farklı algıladığı, bedeniyle aşırı uğraş içinde olduğu, bedeninde olmayan bir kusuru varmış gibi algıladığı veya küçük bir kusuru aşırı abartarak benliğiyle özdeşleştirdiği, kısaca beden algısının bozuk olduğu vurgulanmaktadır.^{19,30,31} Beden algısının bozuk olması bireylerin yaşam kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, olumsuz beden imgesine sahip olan bireylerin bedensel görünüşleri nedeniyle yeni insanlarla tanışmaktan ve sosyal ortamlara girmekten kaçındıkları, kendilerini

göstermek istemedikleri ve çoğu zaman evden çıkmak istemedikleri bilinmektedir. Söz konusu kaçınmalar beden dismorfik bozukluğunda ve sosyal fobide de yoğun olarak görülmektedir.^{32,33}

Beden imgesi benlik kavramıyla da yakından ilişkilidir. Beden imgesi, benliğin fiziksel görünüm ve fiziksel becerilerle ilişkili tüm düşünce ve algıları içerir. Polat,³⁴ beden imgesindeki değişikliklere uyumu olumsuz bireylerin benlik saygılarında azalma olabileceğini ve bunun depresyonla sonuçlanabileceğini vurgulamıştır. Pınar³⁵ tarafından obezite sorunu olan bireylerde depresyon, benlik saygısı ve beden imgesi düzeylerini incelemek amacıyla yapılan çalışmada, beden imgesi ile benlik saygısı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Olumsuz beden imgesi ile depresyon arasındaki ilişki ise karmaşık bir yapıya sahiptir. Kimi bireylerde depresyon nedeniyle beden imgesinde bozulmalar meydana gelebilirken, kimi bireylerde olumsuz beden imgesinin yansıması olarak depresyon görülebilir.^{36,37}

İnsanlar yaşamlarının her anında denge, düzen ve uyumlarını etkileyebilecek içsel veya dışsal birçok uyarana karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu uyarılar bireye sıkıntı verecek, yeniden uyum sağlamasını gerektirecek veya alıştığı yaşam biçimlerini değiştirecek nitelikteyse, birey bu zorlu olayın üstesinden gelebilmek ve yeniden rahatlayıp uyum sağlayabilmek için çabalayacaktır.³⁸ Bu noktada başa çıkma kavramı ön plana çıkmaktadır. Lazarus ve Folkman³⁹ başa çıkmayı, içsel veya dışsal etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan zorlukları yönetebilmek için sürekli değişen bilişsel ve davranışsal çabalar olarak tanımlamıştır. Bireyin beden imgesiyle ilgili algıladığı tehditler ve olumsuzluklar da kaygı ve stres kaynağı olarak değerlendirilebilir. Beden imgesine yönelik olarak olası tehditler ve olumsuzluklara karşı, bireyler söz konusu olumsuz duygu, düşünce ve durumlarla başa çıkabilmek için bilişsel ve davranışsal çeşitli stratejiler geliştirmektedir.¹

Olumsuz beden imgesi, ergenlik dönemi başta olmak üzere yaşamın her döneminde ruh sağlığını ve yaşam kalitesini etkileyen bir öneme sahiptir.^{40,41} Bu nedenle olumsuz beden imgesine sahip bireylerin hangi tür başa çıkma stratejileri kullandıklarının bilinmesinin, gerek beden imgesiyle ilişkili olduğu vurgulanan psikiyatrik bozuklukların (örneğin, beden dismorfik bozukluğu, anoreksiya nervoza, bulimiya nervoza, depresyon) tedavisine gerekse bedensel kusuru olan bireylerin ruh sağlığının korunması

veya iyileştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak Cash ve arkadaşları¹ tarafından geliştirilmiş olan Beden İmgesi Baş Etme Stratejileri Ölçeğinin (Body Image Coping Strategies Inventory-BICSI) Türkçe uyarılama çalışmasını yapılması amaçlanmıştır.

Beden İmgesi Baş Etme Stratejileri Ölçeği, bireylerin beden imgesi tehditleri ve olumsuzluklarıyla ilgili baş etme stratejilerini ölçebilmek amacıyla Cash ve arkadaşları¹ tarafından geliştirilmiş 29 maddelik, dörtlü Likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır: Görünüşü düzeltme, olumlu mantıksal kabullenme ve kaçınma. Ölçeğin geliştirme çalışmaları ABD'deki Old Dominion Üniversitesinde öğrenim gören 603 (135 erkek, 468 kadın) öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 50 madde ile başlanmış, analizler sonucu 21 madde elenmiş ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları 29 madde üzerinden gerçekleştirilmiştir. İki farklı örnekleme faktör yapısı incelenmiş, sırasıyla birinci ve ikinci örnekleme faktör 1 için toplam varyansın %20.5 ve %18.1'ini açıklayan; faktör 2 için toplam varyansın %13.7 ve %13.9'unu açıklayan; faktör 3 için toplam varyansın %10.7 ve %11.8'ini açıklayan değerler elde edilmiştir. Cronbach alfa katsayısı 'görünüşü düzeltme' alt boyutu için kadınlarda 0.90, erkeklerde 0.93; 'olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutu için kadınlarda 0.80, erkeklerde 0.85; 'kaçınma' alt boyutu için ise kadınlarda ve erkeklerde 0.74 olarak bulunmuştur. Ortalama puanlar açısından kadınlar ve erkekler arasında üç boyutta da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur.

Bu araştırmanın amacı Cash ve arkadaşları¹ tarafından geliştirilen BİBSÖ'yü Türkçeye uyarlamak ve psikometrik özelliklerini incelemektir. Araştırmada ölçeğin Türkçe sürümünün özgün formuyla benzer faktör yapısına ve geçerlilik-güvenilirlik değerlerine sahip olduğu varsayımı sınanmıştır. Ülkemizde beden imgesi ile ilgili olumsuzluklarla ve tehditlerle baş etme stratejilerini ölçmeye yönelik başka bir ölçme aracının olmaması bu çalışma için motivasyon kaynağı olmuştur.

YÖNTEM

Çalışma grubu

Çalışmanın katılımcılarını Sakarya Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nin farklı fakülte ve bölümlerinde öğrenimlerini sürdüren toplam 473 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma üç farklı grupta yürütülmüştür. İlk grup dil geçerliği çalışmasında

katılan Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Anabilim Dalının 3. ve 4. sınıflarında devam eden 36 öğrenciden, ikinci grup Sakarya Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 386 kişiden (151 kadın, 235 erkek), son olarak üçüncü grup ise ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini hesaplamak için uygulama yapılan 51 kişiden oluşmaktadır. Çalışma grubunun yaş aralığı 18-28'dir.

Veri toplama araçları

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği-Kısa Formu (ODKÖ) (The Brief Fear of Negative Evaluation Scale-BFNE): ODKÖ Kısa Formu Leary⁴² tarafından bireyin başkaları tarafından olumsuz veya düşmanca değerlendirilmeye karşı toleransını ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş bir öz bildirim ölçeğidir. ODKÖ'nün Türkçe uyarlaması Çetin ve arkadaşları³ tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.84, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.82 ve test yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.83 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlilik için Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ) kullanılmış ve ODKÖ ile SGKÖ arasında 0.60 ilişki olduğu saptanmıştır. Ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının ise 0.37-0.68 arasında olduğu bulunmuştur.

Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği-SGKÖ (Social Appearance Anxiety Scale-SAAS): Sosyal görünüş kaygısı bireyin beden imgesine, görünüşüne yönelik olarak olumsuz algılamaları ve değerlendirmelerinin sonucu ortaya çıkmaktadır; sosyal görünüş kaygısı bireyin kendini görünüş açısından değerlendirmesinin bir sonucudur.⁴⁴ Bu nedenle ölçüt bağıntılı geçerlilik için SGKÖ'nün kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Ölçek Hart ve arkadaşları⁴⁵ tarafından bireyin görünüşüyle ilgili olarak yaşadığı duygusal, bilişsel ve davranışsal kaygıları ölçmek amacıyla geliştirilmiş 16 maddelik beşli Likert tipi öz-bildirim ölçeğidir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Doğan⁴⁴ tarafından gerçekleştirilmiştir. Betimleyici faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin maddelerine ilişkin faktör yüklerinin 0.35-0.87 arasında değiştiği bildirilmiştir. Doğrulamalı faktör analizi sonucunda modelin uyum indeksi değerlerinin ise RMSEA=0.051, NFI=0.98, CFI=0.99, IFI=0.99, RFI=0.98, GFI=0.93 ve AGFI=0.90 olduğu belirtilmiştir. Uyum geçerliliği için SGKÖ ile birlikte ODKÖ kullanılmış ve iki ölçek arasında 0.60 ($p \leq 0.01$) korelasyon bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.93, test yarılama yoluyla elde edilen güvenilirlik katsayısı 0.88, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı

ise 0.85 olarak bulunmuştur.

Veri toplama süreci ve verilerin analizi

Araştırma öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı hakkında kısa bir bilgi verilmiş, verilerin tümü araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Ayrıca katılımcılara araştırma sonuçlarının topluca değerlendirileceği, sonuçlara ulaşmak isteyenlerin araştırmacılara e-posta yoluyla ulaşabilecekleri belirtilmiştir. Bu onam doğrultusunda araştırmaya katılmaya gönüllü olan katılımcılardan toplanan veriler analize alınmadan önce veri temizliği işlemlerinden geçirilmiştir. Sonuç olarak veri analizinde Spearman rho, bağımsız örneklem için t-testi, betimleyici (BFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA), Pearson momentler çarpımı, Cronbach alfa ve madde toplam korelasyonları kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistiksel yöntemlerin sonuçlarına SPSS ve LISREL programları aracılığıyla ulaşılmıştır.

BULGULAR

BİBSÖ'nün Türkçeye çevrilmesi ve dil geçerliliği çalışması

Dil geçerliliği çalışması için önce ölçek iki dili de iyi bilen, üçü psikolojik danışmanlık bölümünde akademisyen dört kişi tarafından ayrı ayrı Türkçeye çevrilmiş ve çeviriler karşılaştırılıp araştırmacılar tarafından tartışılarak özgün maddeleri en iyi temsil ettiği düşünülen anlatımlar Türkçe forma alınmıştır. Ölçeğin dil geçerliliği çalışması iki dilli desen kullanılarak,⁴⁶ 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Anabilim Dalı'nın lisans 3. ve 4. sınıflarında devam eden 36 öğrenciye iki hafta arayla uygulanmıştır. Türkçe ve İngilizce formlardan elde edilen toplam puanlar üzerinde ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısıyla incelendiğinde 'görünüşü düzeltme' alt boyutu için Türkçe ve İngilizce form arasındaki ilişki katsayısı 0.92, 'olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutu için 0.85 ve 'kaçınma' alt boyutu için 0.80 olarak bulunmuştur. Her madde için Türkçe ve İngilizce form uygulamaları sonucu elde edilen Spearman rho korelasyon katsayılarının pozitif yönde önemli olduğu ve 0.53-0.87 arasında olduğu belirlenmiştir.

Madde analizi

Ölçek maddelerinin toplam puanı yordama gücünü ve ayırt ediciliğini belirleyebilmek amacıyla madde analizi yapılmış ve %27'lik alt-üst

grup farkı incelenmiştir. Madde toplam korelasyonlarının 0.30 ve üzerinde olması, söz konusu maddenin temsil gücünün yeterli olduğunu ve ölçeğin bütünüyle tutarlılığını göstermektedir.⁴⁷ Alt boyutlara göre madde analizi yapılmış ve tüm alt boyutlarda madde toplam korelasyonlarının 0.30'un üzerinde olduğu gözlenmiştir. Maddelerin ayırt ediciliğini ortaya koymak amacıyla %27'lik alt-üst grup farkı incelenmiştir. Buna göre, her alt boyut için madde ortalama puanları arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0.001$). Bu sonuç maddelerin ayırt ediciliğinin yeterli olduğunu göstermektedir. Sonuçlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Geçerlilik çalışmaları

Yapı geçerliği: BİBSÖ'nün geçerlilik çalışmasında BFA'yi ve DFA'yi yöntemleri kullanılmıştır. Bu iki istatistiksel yöntemin uyarlama çalışmalarında arka arkaya kullanılmasındaki temel amaç, BA ile özgün formdaki ölçeğin diğer bir kültürde de kuramsal modelin ortaya çıkıp çıkmadığı incelemekken, DFA aracılığıyla kuramsal modelin kültürde doğrulanma düzeyinin incelenmesidir. Bu amaçla önce BFA'yı döndürme yöntemi olarak dik döndürme (Varimax rotation) yöntemi kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

BFA sonucunda Kaiser Meyer-Olkin (KMO) katsayısı 0.89 olarak Barlett Küresellik testi χ^2 değeri 4056.42 ($p=0.000$) olarak belirlenmiştir. KMO katsayısının 0.60'ın üzerinde ve Barlett küresellik analizinin de önemli olarak bulunmasının maddelerin bir bütün olarak faktör analizine alınabileceğine işaret ettiğini göstermektedir.⁴⁹ BFA sonucunda elde edilen değerler incelendiğinde istenen ölçüt düzeylerinin üzerinde değerlere ulaşıldığı görülmektedir. Faktör 1 açıklanan varyansın toplam %24.94'ünü, faktör 2 %11.96'sını ve faktör 3 %7.99'ünü açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyans ise %44.88'dir. Birinci faktöre ait faktör yükleri 0.48-0.73, ikinci faktöre ait faktör yükleri 0.56-0.80 ve üçüncü faktöre ait faktör yükleri 0.50-0.66 arasında bulunmuştur. BFA sonucunda madde faktör yükleri en az 0.40 ve üzerinde olan maddelerin faktörlerde tutulması, daha düşük değerde olanların ise faktörlere alınmaması gerekmektedir.⁵⁰ Buna göre ölçeğe ait tüm maddelerin yeterli düzeyde faktör yüklerine sahip olduğu görülmüştür. Ancak madde 12 ve 13 gibi bazı maddelerin özgün formdan farklı faktörler altında kümelendiği gözlenmiştir. Bunun içinde özgün forma ait yapı DFA'yi aracılığıyla incelenmiştir. DFA'inde Çoklu Benzerlik Tahmini Yöntemi (Maximum Likelihood Estima-

Tablo 1. BİBSÖ'nin madde-toplam korelasyonları ve %27 alt-üst grup farkına ilişkin *t*-testi değerleri

Faktörler	Ölçek maddeleri	Madde-toplam korelasyonları ¹	<i>t</i> değerleri (üst %27 , alt %27) ²
Mantıksal Görünüşü Düzeltme	Madde1	0.54	12.258*
	Madde2	0.63	16.598*
	Madde3	0.59	15.969*
	Madde4	0.55	15.118*
	Madde5	0.65	18.740*
	Madde6	0.57	13.791*
	Madde7	0.60	17.270*
	Madde8	0.57	14.686*
	Madde9	0.47	12.060*
	Madde10	0.48	10.621*
Olumlu Kabullenme	Madde11	0.44	7.565*
	Madde12	0.39	10.158*
	Madde13	0.53	13.147*
	Madde14	0.53	14.091*
	Madde15	0.59	14.044*
	Madde16	0.52	11.944*
	Madde17	0.44	9.295*
	Madde18	0.46	11.414*
	Madde19	0.41	9.448*
	Madde20	0.42	8.328*
Kaçınma	Madde21	0.41	9.405*
	Madde22	0.43	7.367*
	Madde23	0.55	10.188*
	Madde24	0.48	9.663*
	Madde25	0.66	16.460*
	Madde26	0.69	15.017*
	Madde27	0.67	14.690*
	Madde28	0.64	12.886*
	Madde29	0.45	10.554*

¹s=386, ²s=104, * *p*<0.001

tion Method) kullanılarak özgün yapıdaki kuramsal modelin doğrulanma düzeyi sınanmıştır. DFA ölçek uyarılma çalışmalarında sıklıkla çıktılarına başvurulmuş güçlü bir istatistiksel değerlendirme sürecidir. BFA daha önce faktör yapısı bilinmeyen bir ölçeğin maddelerin hangi faktörler altında toplandığını belirleme konusunda araştırmacıya bilgi sağlarken, DFA daha önceden faktör yapısı bilinen bir ölçeğin maddelerinin daha önceden belirlenen faktörleri altında incelenmesine olanak vermektedir.⁴⁸ BİBSÖ özgün formunda üç ayrı alt ölçek olarak değerlendirildiği ve genel toplamı bulunmadığı için DFA birinci düzeyde incelenmiştir.

DFA sonucunda BİBSÖ'nün alt ölçeklerine ait standartlaştırılmış parametre tahminlerinin de negatif yüklenen değerin olmadığı görülmüştür. Ayrıca bu değerlerin hepsinin sıfırdan büyük olduğu, diğer bir ifadeyle ölçek maddelerinin her birinin özgün formlarındaki faktörlerini belirli düzeyde açıklama yeterliliği gösterdiği görü-

müştür. 'Görünüşü düzeltme' alt boyutuna (ζ_1) ait standartlaştırılmış parametre tahminlerinin (λ_x) 0.51-0.72, 'olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutunda (ζ_2) 0.34-0.71 arasında ve 'kaçınma' alt boyutunda (ζ_3) ise 0.46-0.78 arasında yüklen-dikleri anlaşılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen uyum iyiliği indekslerine ait değerlerin istenen düzeyde olduğu görülmüştür. [$\chi^2=1003.99$, $sd=374$, $\chi^2/sd=2.69$, $NFI=0.90$, $CFI=0.94$, $IFI=0.94$, $RFI=0.90$, $GFI=0.84$, $RMR=0.055$, $RMSEA=0.066$]. Bu nedenle BİBSÖ'nün faktör yapısının Türk üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme de doğrulandığı söylenebilir.

Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması: Ölçüt bağıntılı geçerlilik çalışması kapsamında BİBSÖ ile birlikte Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği-SGKÖ⁴⁵ ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu- ODKÖ⁴³ 386 kişiye uygulanmış ve aralarındaki ilişkiler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 'görünüşü düzeltme' alt boyutuyla SGKÖ arasında kadınlarda ($r=0.34$,

Tablo 2. BİBSÖ'nin BFA sonucunda elde edilen faktör yapısı

Maddeler	h^2	Faktör1	Faktör2	Faktör3
Madde5	0.578	0.731		
Madde2	0.537	0.722		
Madde3	0.455	0.669		
Madde7	0.523	0.668		
Madde4	0.435	0.655		
Madde6	0.436	0.650		
Madde8	0.434	0.639		
Madde1	0.441	0.629		
Madde10	0.332	0.535		
Madde9	0.308	0.526		
Madde13	0.486	0.522		
Madde12	0.339	0.483		
Madde11	0.371	0.475		
Madde26	0.652		0.799	
Madde27	0.622		0.777	
Madde25	0.598		0.757	
Madde28	0.583		0.742	
Madde23	0.444		0.653	
Madde24	0.432		0.569	
Madde29	0.359		0.564	
Madde22	0.337		0.562	
Madde20	0.448			0.663
Madde17	0.389			0.621
Madde19	0.392			0.601
Madde18	0.405			0.574
Madde15	0.499			0.558
Madde21	0.341			0.550
Madde14	0.440			0.512
Madde16	0.402			0.501

$p < 0.001$), erkeklerde ($r = 0.30$, $p < 0.001$) ilişki bulunmuştur. 'Olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutuyla SGKÖ arasında kadınlarda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamazken, erkeklerde ($r = 0.23$, $p < 0.001$) önemli ilişki bulunmuştur. 'Kaçınma' alt boyutuyla SGKÖ arasında kadınlarda ($r = 0.38$, $p < 0.001$) ve erkeklerde ($r = 0.47$, $p < 0.001$) ilişki bulunmuştur. 'Görünüşü düzeltme' alt ölçeği ile ODKÖ arasında kadın-

larda ($r = 0.32$, $p < 0.001$), erkeklerde ($r = 0.33$, $p < 0.001$) ilişki bulunmuştur. 'Olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutuyla ODKÖ arasında kadınlarda ve erkeklerde ($r = 0.26$, $p < 0.001$) korelasyon elde edilmiştir. 'Kaçınma' alt ölçeği ile ODKÖ arasında ise kadınlarda ($r = 0.31$, $p < 0.001$), erkeklerde ($r = 0.40$, $p < 0.001$) korelasyon bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. BİBSÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerliğine yönelik korelasyon katsayıları

	SGKÖ			ODKÖ		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Görünüşü düzeltme	0.34**	0.30**	0.33**	0.32**	0.33**	0.32**
Olumlu mantıksal kabullenme	0.10	0.23**	0.17**	0.26**	0.26**	0.26**
Kaçınma	0.38**	0.47**	0.45**	0.31**	0.40**	0.35**

** $p < 0.001$, SGKÖ: Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği, ODKÖ: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği

Güvenirlilik çalışmaları

BİBSÖ'nün güvenirliliği Cronbach alfa iç tutarlık ve test-tekrar test yöntemleriyle hesaplanmıştır.

Özgün formu geliştiren araştırmacılar Cash ve arkadaşları¹ güvenirlilik çalışmasını iki cinsiyet üzerinden ve toplamda elde ettikleri değerlerle

incelemiştir. Bunun için uyarlama çalışması sırasında uyarlanan formun güvenilirlik çalışması da hem cinsiyet üzerinden, hem de tüm örneklem üzerinden yapılmıştır. Buna göre alt ölçeklerden 10 maddeden oluşan 'görünüşü düzeltme' alt boyutunun iç tutarlık güvenilirlik katsayısı kadınlarda 0.84, erkeklerde 0.87, tüm örnekleme 0.86; 11 maddeden oluşan 'olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutunda kadınlarda 0.83, erkeklerde 0.81 tüm örnekleme 0.81; sekiz maddeden oluşan 'kaçınma' alt boyutunda ise kadınlarda ve erkeklerde 0.84 tüm örnekleme 0.84 olarak saptanmıştır. BİBSÖ'nün zamana göre değişmezliğini belirlemek amacıyla ölçek iki hafta arayla 51 üniversite öğrencisine uygulanmış ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 'görünüşü düzeltme' alt ölçeği için ($r=0.81$, $p<0.001$), 'olumlu mantıksal kabullenme' alt ölçeği için ($r=0.56$, $p<0.001$) ve 'kaçınma' alt ölçeği için ($r=0.66$, $p<0.001$) olarak bulunmuştur.

TARTIŞMA

BİBSÖ'nün psikometrik özelliklerinin incelendiği bu çalışmada önce dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmıştır. Dilsel eşdeğerlik çalışması sonucunda ölçeğin özgün formuyla Türkçe formu arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Daha sonra, ölçeğin maddelerinin toplam puanı yordama gücünü belirlemek amacıyla her alt boyut için madde analizi yapılmıştır. Analiz sonucu maddelere ilişkin madde toplam korelasyon katsayılarının üç alt boyuttaki tüm maddelerde 0.30'un üzerinde olduğu görülmüştür. Bu sonuç ölçeği oluşturan tüm maddelerin yer aldıkları alt ölçeği temsil gücünün yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca maddelerin ayırt ediciliğini ortaya koymak amacıyla %27'lik alt-üst gruplar karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçlar tüm maddelerin ayırt ediciliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermiştir.

BİBSÖ'nün yapı geçerliliğini ortaya koymak üzere BFA ve DFA yapılmıştır. Ölçeğin özgün formu üç faktörden oluşmaktadır. BFA sonucunda bazı maddelerin özgün formda yer aldıkları faktörler altında olmadıkları saptanmıştır. Bunun için ölçeğin özgün halinin Türk üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme doğrulanıp doğrulanmayacağı DFA ile incelenmiş ve ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranları ve uyum indeksleri açısından modellerin yeterli düzeyde uyum gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Faktörler özgün formda yer aldığı şekilde 'görünüşü düzeltme', 'olumlu mantıksal kabullenme'

ve 'kaçınma' olarak adlandırılmıştır. 'Görünüşü düzeltme' alt boyutu bireylerin beden imgesine yönelik olumsuzluklarla ve tehditlerle ilgili olarak söz konusu olumsuzlukları gidermeye ve düzeltmeye yönelik çabalarına işaret eden maddelerden oluşmaktadır. Örnek madde: 'Görünüşümle ilgili beğenmediğim yönlerimi nasıl gizleyeceğimi düşünürüm.' 'Olumlu mantıksal kabullenme' alt boyutu ise, beden imgesi ile ilgili olumsuzlukların ve tehditlerin gerçekçi ve işlevsel olmadığını ifade eden maddelerden oluşmaktadır. Örnek madde: 'Kendi kendime görünüşümle ilgili bir olumsuzluğu abartıyor olabileceğimi söylerim.' 'Kaçınma' alt boyutu da bireylerin beden imgesi ile ilgili olumsuzluklardan kaçınmalarına işaret eden ifadelerden oluşmaktadır. Örnek madde: 'Görünüşümle ilgili olumsuz duygu ve düşüncelerimi görmezden gelmeye çalışırım.' BİBSÖ'nün geçerliliği ölçüt bağıntılı geçerlilik yöntemi kullanılarak da incelenmiştir. Buna göre BİBSÖ'nün alt boyutları ile SGKÖ ve ODKÖ arasındaki ilişkiler kadınlar ve erkekler açısından ayrı ayrı incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bunun nedeni olarak ölçekler arasındaki ilişkilerin sağlıklı popülasyondan toplanan veri üzerinden incelenmesinden dolayı kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte elde edilen diğer tüm sonuçlar BİBSÖ'nün geçerliliğine kanıt olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada ölçeğin güvenilirliği test-tekrar test ve iç tutarlılık yöntemleriyle incelenmiştir. Alt boyutlara ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayılarının 0.81-0.87 arasında değiştiği görülmüştür. Test-tekrar test sonuçlarının ise 0.56-0.81 arasında olduğu bulunmuştur. Test-tekrar test sonuçlarında bazı değerler düşük olmakla birlikte, iç tutarlılık yöntemiyle elde edilen sonuçlarla birlikte ele alındığında ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak BİBSÖ'nün üniversite öğrencilerinin beden imgesi ile ilgili olumsuzluklarla baş etme biçimlerini ve düzeylerini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir. Ülkemizde beden imgesi baş etme stratejileri ile ilgili başka bir ölçme aracının bulunmamasından dolayı, bu çalışmanın bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Özellikle olumsuz beden imgesine sahip bireylerin hangi başa çıkma düzeylerini kullandıklarının bilinmesinin ruh sağlığı ve yaşam kalitesini olumsuz etkileyen ve beden imgesiyle ilişkili olan birçok bozukluğun (beden dismorfik bozukluğu, yeme bozuklukları, depresyon, düşük benlik saygısı vb) tedavisinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Cash TF, Santos MT, Williams EF. Coping with body image threats and challenges: Validation of the body image coping strategies Inventory. *J Psychosom Res* 2005; 58:191-199.
2. Cash TF. Body image: past, present, and future. *Body Image* 2004; 1:1-5.
3. Cohen A. Body image in the person with a stoma. *J Enterostomal Ther* 1991; 18:68-71.
4. Breakey JW. Body image: the inner mirror. *J Prosthet Orthot* 1997; 9:107-112.
5. Üstündağ H, Demir N, Zengin N, Gül A. Stomalı hastalarda beden imajı ve benlik saygısı. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 2007; 27:522-527.
6. Demir BD. Liseye Devam Eden Kız Öğrencilerin Beslenme Alışkanlıkları ve Beden Algısını Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2006.
7. Tan M, Karabulutlu E. Sürekli ayaktan periton diyalizi (SAPD) uygulanan hastaların benlik saygısı ve beden imajını algılayışları. *A.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2004; 7:67-73.
8. Cash TF, Pruzinsky T. *Body Image: A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York, Guilford Press, 2002.
9. Pektekin Ç. Hemşirelikte Kişilerarası İlişkileri Etkileyen Temel Kavramlar. Eskişehir, AÖF Yayınları, 1991, s.63-66.
10. Koff E, Sangani P. Effects of coping style and negative body image on eating disturbance. *Int J Eat Disord* 1997; 22:51-56.
11. Fauerbach JA, Heinberg LJ, Lawrence JL, Bryant AG, Richter L, Spence RJ. Coping with body image changes following a disfiguring burn injury. *Health Psychol* 2002; 21:115-121.
12. McCabe MP, Ricciardelli LA, Finemore J. The role of puberty, media, and popularity with peers as strategies to increase weight, decrease weight and increase muscle tone among adolescent boys and girls. *J Psychosom Res* 2002; 52:145-153.
13. Cusumano DL, Thompson JK. Media influence and body image in 8-11-year-old boys and girls: a preliminary report on the multidimensional media influence scale. *Int J Eat Disord* 2001; 29:37-44.
14. Thompson JK, Heinberg LJ. The media's influence on body image disturbance and eating disorders: we've reviled them, now can we rehabilitate them? *J Social Issues* 1999; 55:339-353.
15. Heinberg LJ, Thompson JK. Body image and televised images of thinness and attractiveness: a controlled laboratory investigation. *J Soc Clin Psychol* 1995; 14:325-338.
16. Littleton HL, Ollendick T. Negative body image and disordered eating behavior in children and adolescents: What places youth at risk and how can these problems be prevented? *Clin Child Fam Psychol Rev* 2003; 6:51-56.
17. Cash TF, Deagle EA. The Nature and extent of body-image disturbances in anorexia nervosa and bulimia nervosa: A meta-analysis. *Int J Eat Disord* 1997; 22:107-126.
18. Kostanski M, Gullone E. Adolescent body image dissatisfaction: relationships with self-esteem, anxiety, and depression controlling for body mass. *J Child Psychol Psychiatry* 1998; 39:255-262.
19. Rosen JC, Ramirez E. A comparison of eating disorders and body dysmorphic disorder on body image and psychological adjustment. *J Psychosom Res* 1998; 44:441-449.
20. Garner DM, Garfinkel PE, Stancer HC, Moldofsky H. Body image disturbances in anorexia nervosa and obesity. *Psychosom Med* 1976; 38:327-336.
21. Thompson JK, Covert MD, Stormer SM. Body image, social comparison, and eating disturbance: A covariance structure modeling investigation. *Int J Eat Disord* 1999; 26:43-51.
22. Wilfley DE, Schreiber GB, Pike KM, Striegel-Moore RH, Wright DJ, Rodin J. Eating disturbance and body image: A comparison of a community sample of adult black and white women. *Int J Eat Disord* 1996; 20:377-387.
23. Konstanski M, Gullone E. Adolescent body image dissatisfaction: relationships with self-esteem, anxiety, and depression controlling for body mass. *J Child Psychol Psychiatry Allied Discip* 1998; 39:255-262.
24. Wiederman MW, Pryor TL. Body dissatisfaction, bulimia, and depression among women: The mediating role of drive for thinness. *Int J Eat Disord* 2000; 27:90-95.
25. Furnham A, Badmin N, Sneade I. Body image dissatisfaction: Gender differences in eating attitudes, self-esteem, and reasons for exercise. *J Psychol* 2002; 136:581-96.
26. Grilo CM, Wilfley DE, Brownell KD, Rodin J. Teasing, body image, and self-esteem in a clinical sample of obese women. *Addict Behav*. 1994; 19:443-50.
27. Molloy BL, Herzberger SD. Body image and self-esteem: A comparison of African-American and Caucasian women. *Sex Roles* 1998; 38:631-643.
28. Cash TF, Fleming EC. Body image and social relations. TF Cash, T Pruzinsky, (Eds.), *Body image: A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*, New York, NY, Guilford Press, 2002, p.277-286.
29. İzgiç F, Akyüz G, Dogan O, Kuğu, N. Social phobia among university students and its relation to self-esteem and body image. *Can J Psychiatry* 2004; 49: 630-634.
30. Güney E, Kuruoğlu AÇ. Yeme bozukluklarında beyin görüntüleme yöntemleri. *Klin Psikiyatri* 2007; 10:93-101.
31. Elbozan B, Karlıdağ R, Ünal S. Beden dismorfik bozukluğu: Risperidon kullanılan bir olgu. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2003; 4:237-242.
32. Sungur MZ. Beden dismorfik bozukluğu. *Psikiyatri Dünyası* 1999; 1:19-22.
33. Wilson HW. How do appear to others. *Behav Res Ther* 1999; 37:419-434.
34. Polat, A. Düzce İlindeki Hemodiyaliz Hastalarının Beden İmajı ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Düzce, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2007.

35. Pınar R. Obezlerde depresyon, benlik saygısı ve beden imajı: Karşılaştırmalı bir çalışma. C.Ü. HYO Dergisi 2002; 6:30-41.
36. Rierdan J, Koff E. Weight, weight-related aspects of body image, and depression in early adolescent girls. *Adolescence* 1997; 32:615-624.
37. Peto A. Body image and depression. *Int J Psycho-Anal* 1972; 53:259-263.
38. Doğan ÖÖ. Cinsel İstismara Uğrayan Ergenlerde Bireysel, Ailesel ve İstismara Ait Özelliklerin Tanımlanarak, İstismara Uğrama ve Psikiyatrik Bozukluk Oluşumu Üzerine Etkilerinin Araştırılması: Kontrollü Bir Çalışma. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları ABD, 2009.
39. Lazarus RS, Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York, Springer, 1984.
40. Levine MP, Smolak M, Cash TF, Pruzinsky T. *Body Image: A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York, The Guilford Press, 2002, p.74-82.
41. Thompson JK, Coovert MD, Richards KJ, Johnson S, Cattarin J. Development of body image, eating disturbance, and general psychological functioning in female adolescents: covariance structural modeling and longitudinal investigations. *Int J Eat Disord* 1995; 18:221-236.
42. Leary MR. A brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Pers Soc Psychol Bull* 1983; 9:371-376.
43. Çetin B, Doğan T, Sapmaz F. Olumsuz değerlendirilme korkusu ölçeği kısa formunun Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim* 2010; 35:205-216.
44. Doğan T. *Bilişsel ve Kendini Değerlendirme Süreçlerinin Sosyal Anksiyete Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
45. Hart TA, Flora DB, Palyo SA, Fresco DM, Holle C, Heimberg RG. Development and examination of the social appearance anxiety scale. *Assessment* 2008; 15:48-59.
46. Deniz KZ. Psikolojik ölçme aracı uyarlama. *AÜ Eğitim Bilimleri Dergisi* 2007; 40:1-16.
47. Büyüköztürk Ş. *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2004.
48. Jöreskog KG, Sörbom D. *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Hillsdale, NJ, Erlbaum, 1993.
49. Coakes SJ. *SPSS: Analysis without anguish: Version 12.0 for Windows*. Melbourne, John Wiley and Sons, 2005.
50. Hair JF, Black B, Babin B, Anderson RE, Tatham RL. *Multivariate Data Analysis*. Upper Saddle River, Prentice Hall, 2006.